

MODELY POJETÍ ODPOVĚDNOSTI ČLENŮ PŘEDSTAVENSTVA

FILIP REJLEK

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá obecnými modely pojetí odpovědnosti členů představenstva akciové společnosti. Oba dva modely (subjektivní a objektivní) mají zcela odlišný princip omezení uplatňování sankcí proti konkrétnímu členovi představenstva. Zatímco subjektivní model staví limit odpovědnosti k osobním vlastnostem člena představenstva při obstarávání vlastních záležitostí, objektivní pracuje s ideální osobou, jejíž péče by měla být zachována. Příspěvek ve zkratce shrnuje jejich výhody i nevýhody.

Key words in original language

Odpovědnost členů představenstva; akciová společnost; představenstvo; povinnost péče; péče řádného hospodáře; odpovědnost statutárních orgánů.

Abstract

This article is dedicated to concepts of legal liability of corporate directors. Both of them (subjective concept and objective concept) are entirely different. Subjective concept limits liability of a corporate director by his individual characteristics. Objective concept creates a virtual ideal entity whose characteristics must be always kept by any corporate director. This article summarizes its advantages and disadvantages.

Key words

Legal liability of corporate directors; incorporation; board; duty of care.

V obecném pojetí existují dva modely, jak přistupovat k odpovědnosti členů členů představenstva. Jedná se o model subjektivní a objektivní odpovědnosti. Tyto koncepce se liší naprosto zásadně. Objektivní model odpovědnosti staví na tom, že vytváří fiktivní ideální osobu, jejíž vlastnosti pak vyžaduje i po členech představenstva. V případě české právní úpravy se jedná o tzv. „řádného hospodáře“. Naproti tomu subjektivní model vyžaduje po každém z členů představenstva, aby poskytli společnosti nejméně právě takovou péči, s jakou obstarávají své vlastní záležitosti, a to s přihlédnutím k jejich osobním znalostem a zkušenostem.

SUBJEKTIVNÍ MODEL ODPOVĚDNOSTI

Model subjektivní odpovědnosti se objevuje pouze v zahraničních úpravách. Jedná se např. o právo německé či rakouské v případě úpravy statutárních orgánů osobních společností. České obchodní právo (i v historickém kontextu) má tradici modelu objektivního.

Základním principem tohoto modelu odpovědnosti je, že dotčené osoby odpovídají pouze za takové porušení péče, kterou vynakládají ve vlastních věcech. Ve své podstatě vychází subjektivní model odpovědnosti z osobních vlastností každého jednotlivého člena představenstva. Volbou konkrétních osob tedy teoreticky můžeme nastavit míru odpovědnosti jeho členů. Rozdílná situace nastane jmenováním pečlivého, zkušeného a konzervativního manažera oproti nezkušenému lajdáckému alkoholikovi. Zatímco míra odpovědnosti prvního bude velmi vysoká, druhý nebude za péči věnovanou společnosti odpovědný prakticky vůbec. Někteří autoři tento systém považují za výhodný, protože akcentuje svobodu akcionářů.

Dle mého názoru však výhody tohoto modelu nejsou ani zdaleka tak jasné. V první řadě mám výhrady k míře a vůbec možnosti poznání volených osobností. Z hlediska hloubky poznání je na místě zastavit se u toho, jak moc reálně může a jak moc by měl každý z akcionářů zodpovědně poznat osobnost navrhovaného člena představenstva. Žádný z akcionářů nemá zákonem uloženou a kvantifikovanou povinnost chovat se ke svému majetku svědomitě, zodpovědně a není tedy žádnou povinností péče vázán. Může se tedy chovat i krajně nezodpovědně a s navrhovaným kandidátem se třeba vůbec neseznámit. Jenže co když se s kandidátem seznámit chce, ale ten jej uvede v omyl, byť třeba neúmyslně? Může stačit, aby kandidát dobře vystupoval a neměl žádné viditelné škraloupy z minulosti. Tím okamžikem si po dobu jeho funkčního období valná hromada může fakticky zavřít jakékoliv dveře ženoucí člena představenstva k odpovědnosti. Bude-li dostatečně ledabylý ve svých osobních záležitostech, snadno se vyviní. Dále je pak třeba zdůraznit, že funkční období jednotlivého člena může trvat řadu let. V takovém časovém horizontu se může dotýčný jednatel výrazně změnit. Jestliže se pak výrazně změní jeho přístup k osobním záležitostem, bude třeba tuto jeho změnu zohlednit i ve vztahu k povinné péči vůči společnosti. Otázkou pak je, zda by se akcionáři hlasující na valné hromadě ve světle nových informací nerozhodli při hlasování o jeho osobě jinak. Jenže ti se o tom nemusí dozvědět vůbec, anebo už pozdě.

Ač nepopírám, že akcionáři vždy mají určité více či méně zdlouhavé a komplikované možnosti, jak zvolené funkcionáře odvolat a zabránit tak vzniku dalších škod, na takovém argumentu stavět nelze – právě pro množství potenciálních škod, které mohou být napáchány do okamžiku dovršení procesu výměny, a právě proto, že vzhledem ke změnám v čase se o její potřebě mohou dozvědět velmi pozdě nebo vůbec. Objektivní princip odpovědnosti tak v sobě obsahuje oproti subjektivnímu vždy určitou dávku garance minimální péče a zachování určitých minimálních odpovědnostních vztahů, které v modelu subjektivním mohou být podstatně či zcela redukovány.

V této souvislosti je na místě vzpomenout legendární žalobu na předsedu správní rady Cardiffské spořitelny, který byl do jejího čela jmenován jako tzv. figure head – tedy osoba která bance propůjčí své jméno a šlechtický titul. Ten byl pak žalován pro zanedbání povinné péče, ačkoliv byl za celý život na jednání správní rady pouze jednou. Rozsudkem byl pak shledán za

zanedbání povinné péče. Je jasné, že se jednalo o případ extrémní, avšak na extrémních příkladech je možné nejlépe ukázat nevýhody subjektivního principu odpovědnosti za škodu.

Zásadní nevýhodou subjektivního modelu odpovědnosti tak je dle mého názoru zcela absentující elementární ochrana nejen akcionářů, ale i společnosti samé. Akciová společnost je kapitálová právnická osoba, na níž jsou akcionáři nezávislí; odpadnutí kteréhokoliv z nich není právním důvodem jejího zániku. Proto se akcionáři, kteří pro daného člena představenstva hlasovali, nemusí na společnosti účastnit později. Z toho důvodu je nezbytné alespoň částečně chránit společnost před jejími akcionáři stanovením těch nejzákladnějších ochranných prvků. Přirozeně není možné takové ochranné povinnosti aplikovat na samotné akcionáře, protože to by bylo samo o sobě proti hlavnímu principu nsvázanosti akcionáře a akciové společnosti. Nabízí se tedy jednoduché řešení, kterého užívá objektivní model odpovědnosti: přenesení určité minimální úrovně povinnosti péče vždy a v každém případě na členy statutárního orgánu. Elegantně se tak vyhneme nežádoucímu svazování společníků (akcionářů) a zároveň ochráníme společnost samu.

OBJEKTIVNÍ MODEL ODPOVĚDNOSTI

Objektivní přístup k pojetí odpovědnosti členů představenstva, který nalezneme i v § 194 odst. 5 českého obchodního zákoníku má svou největší výhodu, ale i nevýhodu právě ve své metodě stanovení povinností. Pokud definujeme řádného hospodáře jako zcela novou virtuální entitu, je třeba stanovit mu i jeho (virtuální) práva a povinnosti. To je pak možné udělat několika způsoby; jejich normativním ustanovením zákonodárcem, interpretací, akademickou diskuzí či judikaturou. Vyjma prvního (ryze normativního), jakýkoliv jiný způsob vždy vytvoří určitou dávku právní nejistoty, které se není možné nikdy úplně vyhnout. A volbou právě toho prvního bychom zcela popřeli smysl této zobecňující úpravy, protože zákonodárce není schopen pozitivně postihnout veškeré možné případy, které mohou nastat.

Na rozdíl od subjektivního modelu, který přesouvá stanovení konkrétních povinností v podstatě až na dokazování, respektuje osobní model kategorií, která se sice může obtížněji vykládat, ale není závislá na konkrétním jedinci a jeho změnách v čase. Dá se očekávat, že na základě akademických diskuzí dojde k ustálení určité judikatury, která použitý pojem časem vyplní v podstatě beze zbytku. V takovém okamžiku jednoznačně převažují pozitiva objektivního přístupu. Každý ze členů představenstva má právní jistotu v tom, co po něm může být vyžadováno a zejména pak zákonnými prostředky vymáháno. Dle P. Čecha „Objektivizace povinné péče glorifikuje průměrnost. Měřítka řádného hospodáře sice zvyšuje požadovaný standard u členů orgánů, kteří o vlastní záležitosti nedbají dost obezřetně. Současně ale snižuje laťku na běžný průměr i tam, kde by subjektivní přístup mohl být pro společnost výhodnější, vzhledem ke speciálním vlastnostem, schopnostem či zkušenostem zvoleného kandidáta“.

S tímto Čechovým názorem však nemohu souhlasit, a to hned z několika důvodů, které pramení z toho, že P. Čech zcela odložil optiku praxe a daným modelem se zabývá ryze teoreticky.

Za prvé opomíjí to, že smyslem zákonné úpravy přece není naříditi společnosti sehnat si co nejzodpovědnější představenstvo plné vysoce kvalifikovaných elitních odborníků, jejichž kvalifikace je „hvězdná“, a ingerovat tak zásadním způsobem do jejího fungování. Smyslem je stanovit určitý právní rámec, nezbytné minimum, které zajistí patřičnou minimální ochranu a jistotu akcionářům. Minimální ochranu proto, že akcionáři mají další možnosti své ochrany (dozorčí rada, valná hromada). Stát jim prostřednictvím své normotvorby nemůže vnucovat, že se nemohou spokojit s něčím, slovy P. Čecha, průměrným. Vždyť ne každá společnost je založena za účelem tvorby závratných zisků a jejich neustálého navyšování. Existují společnosti, které se s průměrností docela dobře spokojí – např. společnosti založené za účelem správy nemovitostí, jejichž zisky jsou dlouhodobě v podstatě konstantní. Pro takovou společnost může být „glorifikovaná průměrnost“ docela dobrým a vyhovujícím (např. z hlediska nákladů na odměny členů představenstva) řešením.

Za druhé proto, že ona „glorifikovaná průměrnost“ přece členy představenstva nijak shora neomezuje. Jestliže člen představenstva má schopnosti nadprůměrné, může tyto společnosti bez dalšího poskytnout, aniž by byl s jakoukoliv normou v nesouladu. Dokonce se může dohodnout s akcionáři i na tom, že jeho smluvní odpovědnost z výkonu funkce bude vyšší než odpovědnost zákonná, má-li příslušné schopnosti nad rámec průměrnosti. Taková dohoda by mohla definovat ve smluvním rámci vyšší standard povinnosti péče, než zákonný. Nabízí se použití pojmu „odborná péče“ či např. „péče vysoce kvalifikovaného hospodáře“. Je jasné, že jednodušší a praktičtější cestou je stanovení konkrétních cílů, které by měl člen představenstva splnit, avšak pro účely akademické debaty přichází v úvahu i zvýšení samotného standardu péče. Pak mohou být jeho nadprůměrné schopnosti náležitě oceněny a dotyčný člen představenstva může být motivován ke zvyšování vlastních schopností.

Dle mého názoru je tedy objektivizace povinnosti péče nikoliv glorifikací průměrnosti, ale její garancí. Zvyšuje onu Čechovu laťku tam, kde je toho potřeba a naopak ji nemusí nezbytně snižovat tam, kde schopnosti daného jedince průměr převyšují. Dokonce ve spolupráci se smluvním řešením může působit motivačně pro ostatní členy představenstva, aby zvyšovali svou kvalifikaci.

Za třetí proto, že obrovskou výhodou objektivní koncepce odpovědnosti je to, že tato zamezuje stavu, kdy je představenstvo plné nekompetentních jedinců, z nichž pouze jediný vyčnívá. V rámci subjektivní kompetence by to v podstatě znamenalo, že jsou-li schopnosti takového jedince dostatečné, může se z něj doslova stát „otloukánek“, který za určitých okolností může být odpovědný nejen za chyby vlastní, ale i za chyby svých nekompetentních kolegů. Naopak jeho nekompetentní kolegové (při

dostatečné míře nekompetentnosti) mohou snadno podléhat tlakům, které společnost poškodí. Přitom za své jednání, které z toho vyplyne nemusí být prakticky vůbec odpovědní. Objektivní model odpovědnosti tak zachováním určité minimální hranice kompetentnosti takovým selháním předchází a garantuje určitou kvalitu představenstva. Ta sice nemusí být vždy v očích společnosti dostačující, ale v takovém případě nic nebrání, aby byla dále rozváděna na bázi smluvní. Při respektování smluvní volnosti se tak stává ideálním nástrojem, který může dobře posloužit v celé šíři rozmanitého podnikatelského prostředí.

Literature:

- Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 260
- Čech, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. Právní rádce, č. 3, 2007, s. 1-2

Contact – email

filip.rejlek@centrum.cz